

Isaac Bashevis Singer (1904 - 1991): het gevecht van de vreemdeling

Lezing Studium Generale 7 november 2008-12-22

Door dr. Ewald Mackay

Inleiding

In de christelijke wereld wordt veel Joodse literatuur gelezen: Clara Ascher pinkhof, Potok, Singer, Malamud en vele anderen. Hoe komt dat toch? Vanwaar die fascinatie voor Joodse boeken? Misschien dat volgende episode uit Witness een antwoord op die vraag geeft. Witness gaat over een zeer behoudende christelijke gemeenschap in Amerika, de Amish. Die dragen zwarte kleding, de kinderen ook, en leven in grote beslotenheid. Op een dag gaat een moeder met haar zoontje naar de grote stad. Op het station dwaalt het jongetje wat rond, voelt zich totaal verloren tussen het mondaine, snelle publiek. Dan ineens ziet hij twee zwarte schoenen. Een zwarte broek, jas, en daarboven een imposante baard en twee vriendelijk lachende ogen: dat is er een van ons, denkt hij, maar dan ziet hij dat dat niet zo is: het is een Joodse rabbijn. Wellicht is dat het: herkenning in vreemdheid, we spiegelen onszelf in de ander om zo onszelf beter te kunnen zien.

Ik mag graag met een goede vriend naar Antwerpen gaan en dan lopen we op zaterdag door de Joodse wijk. Als dan de synagogen uitkomen en je loopt temidden van de mensen, dan voel je je op de een of andere manier vreemd thuis, verwant. Wij waren daar laatst en een synagoge kwam uit. De mensen kruisten ons pad. Opeens keek een joodse man ons aan, gekleed in oude Poolse dracht met laarzen en bontmuts, en zei tegen ons: 'gut sjabbes!' Goede sabbat. Op de een of andere manier was er herkenning in de vreemdheid. Ik denk dat dat het is waarom we zo geboeid zijn door hun traditie: herkenning in de vreemdheid. We blikken in de spiegel van hen in onszelf. Hun gevecht is in zekere zin ook ons gevecht, het gevecht van de vreemdeling op aarde. In de spiegel van de joodse wereld en literatuur zien wij onszelf.

Vanavond willen we blikken in één zo'n spiegel, en wel die van de schrijver Isaac Bashevis Singer. Zijn hele leven en schrijven zijn voor mij de gestalte van het gevecht van de vreemdeling op aarde.

Ik wil voor de pauze kijken naar Singers gevecht in Polen, de eerste dertig jaar van zijn leven, van 1904 tot 1935, en dan richten we ons op zijn levensverhaal en op één roman die in Polen speelt, namelijk *De slaaf* (1962). Na de pauze kijken we dan naar Singers gevecht in Amerika, van 1935 tot aan zijn dood in 1991 en naar één roman die deels in Amerika (en deels in Israël) speelt, namelijk *De boeteling* (1983). Na dat tweede gedeelte is er ook gelegenheid tot vragen.

1. Singers gevecht in Polen

Isaac Hertz Singer werd in 1904 geboren in Polen, in Leoncin, danwel radzymin - de bronnen verschillen erover - nabij Warschau. Zijn vader was rabbijn, zijn moeder stamde uit een geslacht van rabbijnen. Zij heette Batsheba, en vanwege zijn bijzondere band met haar, voegde Isaac haar naam aan de zijne toe, toen hij schrijver werd: Batsheba is in het Jiddisch Bashevis, vandaar zijn schrijversnaam Isaac Bashevis Singer, ook wel het speudoniem Warhofskey. Van nabij maakte hij de orthodoxe joodse wereld mee, met haar rituelen en gebruiken. Vier jaar van zijn kindertijd woonde hij bij zijn grootvader, die rabbijn was in het dorpje Bilgoray en hier maakte hij de joodse wereld mee in een wereld waar de tijd vrijwel stil stond. Het was een wereld waar rabbijnen zo heilig waren dat ze wonderen verrichtten, waar het geloof in God maar ook in demonen - *dibboeks* - zeer reëel was, waar de mystiek floreerde in chassidisme en kabbala, naast de orthodoxie. Boeken als *Het hof van mijn vader*, *Shosha* en *Yentl* getuigen van deze wereld.

In deze Pools-Joodse wereld ligt de wortel van Singers bestaan en schrijverschap.

Singer groeit op en drinkt deze wereld in met alle sensitiviteit die de jonge Isaac eigen is. Hij zal later afstand of deels afstand nemen van de rituelen

en gebruiken van zijn wereld. Hij wordt in dat opzicht een vreemdeling in de synagoge, ook al verliest hij niet het geloof zelf. Hij blijft een Jood omdat je dat nu eenmaal bent omdat je moeder een Joodse is, maar hij blijft ook worstelen met het geloof zelf.

Als hij opgroeit ontdekt hij al spoedig zijn schrijftalent. Na zijn schooljaren zoekt hij werk als vertaler, corrector, hij schrijft voor kranten en hij begint met zijn eerste literaire pogingen. Hij wordt lid van de Warschauwse Schrijvers Club. Hij schrijft in het Jiddisch, mengsel van Hebreeuws, Duits, Pools en dat is hij altijd blijven doen. Waarom? Het is de taal van de Poolse Jood, de outsider, de schlemiel - zelfs waibertaitsje of wijventaal genoemd! - de vreemdeling, deze taal is een middel om uit de moderne wereld te ontsnappen naar het eigen eiland; het Jiddisch is de taal der vrijheid in het land der ballingschap. Toen in 1978 Singer de Nobelprijs voor de literatuur kreeg hield hij daar in Stockholm temidden van het establishment zijn dankwoord in de taal van de outcast, het Jiddisch: groots moment! Toen men hem vroeg waarom hij in het Jiddisch schreef, zei hij, als de Messias dan komt en men vraagt naar literatuur in de taal van de Messias, dan is er in ieder geval vast wat voorhanden!'

Singer is aldus niet alleen een vreemdeling in de synagoge maar ook een vreemdeling in de wereld. Dit dubbele vreemdelingschap is zijn unieke gevecht. Hij is te werelds voor de synagoge, te gelovig voor de wereld.

De broer van Isaac, Israël Joshua Singer, auteur van boeken als *Joshe Kalb*, *Perl*, *De gebroeders Ashkenazy*, was naar Amerika geëmigreerd in 1933, op de vlucht voor de dreigende opkomst van het nazidom, en op zijn aandringen volgde Isaac hem in 1935. Vlak daarvoor strandde Isaacs eerste huwelijk.

Deze emigratie markeert in feite het echte begin van zijn emigratie naar het schrijverschap; de eerste roman, *Satan in Goray*, dateert uit 1935, al werd deze pas in 1955 in het Engels gepubliceerd en in 1971 in het Nederlands. Singer is de vreemdeling die schrijft. De schrijver is in zekere zin altijd de vreemdeling, want hij neemt afstand van het directe gebeuren en kijkt van een afstand naar dit gebeuren. Singer schrijft om een wereld vast te houden die letterlijk vrijwel is vernietigd door Hitler. Hij schrijft ook om zijn gevecht met de wereld en met de synagoge te beschrijven. Hij schrijft om te overleven, het is zijn broodwinning geweest. Schrijven is voor hem vooral vertellen. Ik meen dat weinig anders schrijvers zozeer een verteller zijn als Singer. Al zijn verhalen vertellen zichzelf, hebben geen in gewikkelde structuren, ze kunnen zo bij het kampvuur verteld worden. Hun ogenschijnlijke simpelheid verraadt de hand van de meester, zoals de muziek van Mozart dat ook doet. Als iemand als Potok een Bach-achtige gestalte is, ernstiger, weerbarstiger, dan is Singer een Mozart, ogenschijnlijk frivool met onder de oppervlakte een peilloze en wanhopige diepte.

Het gevecht van Singer in Polen is het gevecht van de Jood die zich staande probeert te houden tegenover de hem vijandige wereld. Polen is een land met een diepgeworteld antisemitisme. Het is niet voor niets dat daar de grootste gruwelen van de holocaust zich hebben afgespeeld en dat zeer velen, getuige de film *Shoah*, de andere kant opkeken.

Over deze strijd gaat met name het boek *De slaaf* (1962). Tegelijk gaat dit gevecht ook over de Jood die een vreemde is in de synagoge. Ik denk dat de positie die de hoofdpersoon van het boek inneemt die van de eenling is, de eenling die worstelt om overeind te blijven staan.

Laten we kijken naar het boek.

Kader

Het boek *De slaaf* speelt zich af in 17^e-eeuws Polen. Dat is een christelijke wereld, maar wat een primitieve christelijke wereld. Nog nauwelijks gekerstend, zeer primitief, hard, wreed, bijna dierlijk. Ik vond het vrij schokkend om te lezen, zeker wanneer het verteld wordt met de meestershand van Singer. Wat het mij wel leerde inzake antisemitisme was dit: uiteraard moet de hele kerk zich diep schamen voor haar antisemitisme, maar er is onder de laag van

het specifiek christelijke antisemitisme dat de Jood haat vanwege de 'Godsmoord', een pre-christelijke laag van primaire haat tegen de Jood als

vreemdeling. Deze laag is zeer sterk aanwezig en verklaart een groot stuk van het antisemitisme, in ieder geval in Polen.

Temidden van deze wereld leeft de Joodse gemeenschap, soms betrekkelijk rustig en veilig, in haar positie van tweederangs mensen, maar wel met grote eigen vrijheid om de eigen traditie te volgen, temidden van de zware strijd om het bestaan.

In deze wereld worstelt een joodse slaaf, die buiten het dorp en buiten de joodse gemeenschap woont - hoe symbolisch - met de wereld. Hij is een overlevende van de pogrom van Chmielnicky (1648; opstand kozakken tegen de Poolse koning Jan Casimir, hield huis tegen Polen en Joden, 250.000 Joodse slachtoffers; de roman speelt 4 jaar hierna, dus in 1652) waarbij de Kozakken gruwelijk hadden huisgehouden. Om zijn geloof vast te houden kerft hij in de wand van zijn grot waarin hij woont alle 641 geboden en verboden. Hij zal een jood blijven temidden van de wereld. Ik denk dat Singer zichzelf hier een spiegel voorhoudt, en hij hoopt erin te kunnen kijken.

Samenvatting:

Deel I. Wanda

Jakob ontwaakt in de stal, praat om zijn Jiddisch niet te verleren die taal tegen de koeien. Hij is als slaaf in dienst bij Jan Bzik, die hem de kans gaf met een vrouw uit het dorp te trouwen maar hij weigerde omdat hij zijn geloof niet wilde opgeven. Eigenlijk mocht dit niet maar wat betekende dat in een afgelegen dorp en nog in de verte de echo van de pogroms van Chmielnicki. Hij was aan de moordenaars ontsnapt - zijn vrouw en kinderen waren afgeslacht (hij was al op zijn 12^e verloofd geweest met de 10jarige Lea die aan hem was uitgehuwelijkt - maar door Poolse rovers verkocht als slaaf aan Jan Bzik. Evt citeren p13.

De dorpsbewoners zijn uiterst primitief, eten ongedierte, hebben gruwelijke ziektes, zijn mismaakt, volgens primitieve driften en begeerten. Jakob probeert zijn gebeden te zeggen, psalmen uit het hoofd te reciteren, de sabbat te houden. Hij had in zijn jeugd de gemara en de talmoed en de kabbal bestudeerd, kende citaten van Plato en Aristoteles die hij bij Maimonides was tegengekomen.

Wanda is Jan Bziks dochter, een weduwe, een dame. Ze helpt hem zijn sabbatsplichten te vervullen door hout voor hem te kloven en het vuur aan te steken. Ze wil met hem trouwen maar hij weigert vanwege zijn geloof. Zij draagt het stereotiepe beeld van de jood als de Godsmoordenaar. Ze gelooft in kobolds en geesten. Hij mag haar niet huwen, hoewel, nood maakt uitzonderingen mogelijk, was Mozes niet met een Ethiopische gehuwd? Om de wetten niet te vergeten beitelte Jakob als Mozes de 613 wetten in het steen van de rotsen. Ze viert voorchristelijke oogstfeesten met een baba, een oogstmeisje, dat nu niet meer in de rivier wordt gegooid en gedood want het dorp was christelijk geworden.

Jakob wordt op een kwaad moment gedwongen door de dorpsbewoners mee te gaan met hun feest, en hij aanschouwt hun woeste primitiviteit. Hij probeert overeind te blijven, wil zelfs ongedierte niet doden en ziet dat als moord op een schepsel van God. Uiteindelijk wordt de liefde tussen die twee hen beiden te sterk. Hij leert haar de wet van Mozes. Ze wil Jiddisch leren, ze praten over de vrije wil, de ziel, het kwaad.

Na vijf jaar in de bergen komen joden naar het dorp, die van een zigeuner gehoord hadden dat hij daar zat, om hem vrij te kopen. Jakob gaat mee, weet niet hoe hij moet zeggen dat hij een boerenmaîtresse heeft. Hij wordt opgenomen in de Joodse wereld en gaat les geven aan de school, in de gemara en de talmoed. Men wil hem uithuwelijken maar hij kan Wanda niet vergeten. Hoort haar stem 'Waarom heb je me hier gelaten terwijl je me Jiddisch leerde?' Hij kan haar niet vergeten en vertrekt naar Lublin, annuleert het al geregelde huwelijk. Hij gaat terug naar haar, als een Boaz bij Ruth. Ze gaat mee, uw land is mijnland, uw God mijn God. Ze vluchten in de nacht het dorp uit, door het bos.

Deel 2. Sara

Ze gaan naar Pilitz, doen zich voor als Joods en worden opgenomen in de Joodse gemeenschap, ze houdt zich als doofstom: stomme Sara. Ze draagt het kind. Tijdens een moment dat de heer van Pilitz, Adam Pilitzki, fel antiprotestants en anti-Joods, een jood wil ophangen omdat hij zijn stier verkocht, neemt Jakob het voor de Jood op en dreigt nu zelf opgehangen te worden, Sara schreeuwt in het Pools dat ze hem zullen laten leven, en men beschouwt dit als een wonder. Toch wordt hierdoor het geheim half en half ontdekt en ze vrezen voor hun leven want Joods worden mag een katholiek absoluut niet. Tijdens de zware bevalling ontdekken ze dat zij een Poolse is. Jakob overdenkt dat David met Bathsheba erger was dan hij - link met de naam 'Bashevis'. Sara sterft na de bevalling. Dragonders komen Jakob halen, maar hij weet te vluchten. Hij vertoeft enige tijd bij een veerman aan een rivier, leest de Zohar en het Boek der schepping. Die adviseert hem zijn zoon te redden die is achter gebleven in het dorp en hem te besnijden. Hij noemt hem Benjamin, een Ben-oni, kind van verdriet. Hij voelt zich de eeuwige Jakob die de rivier oversteekt op de vlucht voor Ezau, worstelend bij Pniël. 'Leid, God, leid, het is uw wereld' (243).

Deel 3. De terugkeer

Twintig jaar later, de tijd van Sabbatai Zvi, extatisch messianisme. Jakob was er door geboeid geweest, zelfs naar Jeruzalem gegaan als volgeling, waar S. werd uitgedreven uiteindelijk en Moslim werd. Hij keert terug, men herinnert hem nog, accepteert hem. Hij sterft hier en o wonder wordt begraven waar zij in een verborgen graf maar in gewijde grond begraven lag.

Voorlezen slot, p. 270.

Nabeschouwing

Ik denk dat Singer zich met dit boek een spiegel voorhoudt: hoe houd jij je staande temidden van synagoge en wereld? Dat is mijns inziens een vraag die ook voor ons geldt: hoe staan we temidden van kerk en wereld? Tegelijk is dit boek voor mij een zeer klemmende spiegel inzake Jodendom en Christendom: dit boek is eigenlijk een omgekeerde Salomin Duitsch of Isaac da Costa: niet de christen verwekt hier de jood tot jaloersheid maar de jood verwekt de christen tot jaloersheid.

2. Singers gevecht in Amerika

In 1935 kwam Singer aan in Amerika, in New York, zonder geld en met één Engelse zin in zijn hoofd. Hier begon temidden van de Joodse emigranten een zwaar bestaan van overleven. Uiteindelijk zou hij hier de rest van zijn leven blijven, 56 jaar in totaal. Hier hertrouwde hij in 1943 (toen hij ook Amerikaans staatsburger was geworden): zijn tweede vrouw is de Joods-Duitse Alma.

Hij voelde zich meer balling dan emigrant, zelfs toen hij uiteindelijk beroemd werd. Veelzeggend is de titel van zijn boek dat over deze emigratie gaat: *Reddeloos verloren in Amerika*. Eigenlijk zou het moeten heten *Reddeloos verloren in de wereld*. Ook hier is hij dus de vreemdeling, maar waar het in Polen de vijandige, antisemitische buitenwereld was, is het hier juist de te vriendelijke, verleidelijke buitenwereld van de moderne cultuur met al zijn vrijheden die de menselijke begeerte voeden.

Zijn redding als schrijver is geweest dat hij reeds in 1935 via hulp van zijn schrijvende broer kon gaan schrijven voor de *Jewish Daily Forward*. Heel zijn Amerikaanse tijd heeft Singer met een bezetenheid die alleen te verklaren is vanuit angst om den brode, wekelijks één of meer verhalen geschreven voor de *Forward*. Eigenlijk zijn al zijn boeken hier als feuilletons ontstaan, aanvankelijk in het Jiddisch geschreven en voorts in het Engels vertaald. De boeken van Singer zijn daarom meestal veel jonger dan de jaartallen in de Engelse versies suggereren. Vaak gaan ze dan over nog weer eerdere tijden. Zijn doorbraak bij het Engelstalige publiek was vrij laat, de echte doorbraak

is na de toekenning van de Nobelprijs in 1978. Men noemde hem vanwege al deze verhalen wel de Jiddische Sheherezade.

Het aangrijpende boek *Schimmen aan de Hudson (Shadows on the Hudson)*, afkomstig uit de *Forward* van 1957, handelend over de periode 1947 - 1947, maar pas veel later vertaald in het Engels, weerspiegelt de positie van de Joden in Amerika.

De schaduwen die over deze wereld liggen zijn allereerst de moeilijke strijd van overleven zelf, die de immigranten hadden te voeren. Dan de strijd met de moderne cultuur waarin ze terechtgekomen waren en die hemelsbreed verschilde van die van het vooroorlogse Polen. Voorts het verleden dat ze meetorsen: de holocaust en de vooroorlogse wereld van chassidisme, antisemitisme, communisme enz. Ten laatste is er ook de vraag naar God zelf: hoe verhoudt God zich tot al deze schaduwlanden? In Isaacs persoonlijke geschiedenis was het overlijden van zijn broer, in 1945, een klap waar hij nauwelijks overheen is gekomen en die voor zeven jaren het schrijven deed stokken.

Singer worstelde met de grote vragen aan gaande God en wereld. Hoe kunnen de verschrikkelijke dingen gebeuren die gebeuren? Wil God deze tragedie? Waarom doen wij het kwaad - is dat uit vrije wil of omdat we bezeten zijn door demonen?

In één van zijn laatste interviews, uit 1987, sprak hij uitvoerig over God, het lijden, de vrije wil. De interviewer vraagt op een gegeven ogenblik: 'Hebben wij een vrije wil?' Singer antwoordt: 'Natuurlijk geloof ik in de vrije wil; ik heb geen keus'. Op de een of andere manier zijn wij vrij om te kiezen. Tegelijk is er een bepaaldheid, een lot. God heeft ons zo gemaakt als we zijn, met al onze wensen, driften en passies, en tegelijk verhouden we ons tot wie we zijn, moeten we kiezen. We willen vaak nog wel het goede kiezen maar we doen het niet of we houden het niet lang vast.

Het is ook heel moeilijk om te weten wat goed is. We hebben geen vaste coördinaten of een objectieve bron, maar tasten en zoeken ernaar. Singer laat het houvast van de Thora hier los. En tegelijk voelen en weten we, zo zegt hij, ook ergens wel dat we dit moeten doen en dat moeten laten, omdat we anders ons gezin of de wereld vernietigen.

Ook al dolen wij hier reddeloos verloren rond, toch is God achter alles, zoals een vader alles van zijn kinderen ziet, ook de slechte dingen, maar vol verdriet ze toch vasthoudt. 'Nothing is lost completely because the Father is still watching his children, no matter what they are doing'. God is voor de wereld in zekere zin dezelfde soort vader als de schrijver Singer is voor zijn personages: hoe werelds ze ook zijn, hij behandelt ze vol liefde.

Het leven is voor Singer een gevecht tussen tegengestelde driften, willen, emoties. Deze strijd is zo zwaar en verschrikkelijk dat we er nooit vrij van zijn. Maar we moeten er doorheen gaan. Het leven zelf is één riskant avontuur van begin tot eind. Maar al te vaak gaat het fout en krijgt het de proporties van het groteske kwaad, zoals in de Holocaust. De holocaust gaat niet alleen over de Joden, ze gaat over de hele wereld. 'The whole of human history is one big Holocaust'. It is not only Jewish history. We can call human history the history of the human holocaust'.

Geloof is aldus een gevecht tussen verzet en overgave, Geloof moet ook iets van een gevecht en van strijd en ook van verzet hebben. Je mag vanuit het geloof vragen waarom God ons laat lijden. Men kan God liefhebben en Hem tegelijk vragen waarom Hij het kwaad zozeer toelaat. Job is hier een grote gestalte voor Singer.

Voor Singer zelf is een proteststem bijvoorbeeld die aangaande het lijden der dieren. Je kunt, zo zegt Singer, moeilijk zeggen dat onze opdracht van God is om geen vlees te eten. Maar welk een leed is er onder de dieren in heel de cyclus van eten en gegeten worden. Voor Singer zelf is het woord van protest hier gevoegd bij de daad om geen vlees meer te eten bij wijze van verzet tegen een ordening die stoelt op lijden: want dieren hebben veel meer bewustzijn dan wij denken.

Uiteindelijk is hij in 1991 in Miami, Florida overleden op 24 juli.

Vanuit dit perspectief van Singers strijd in Amerika komen we bij het meest snijdende punt in die strijd en dat is Singers hevige ontvankelijkheid voor

'de begeerlijheden der aarde', vooral promiscue seksualiteit. Ik denk dat het boek *De boeteling* (1983) in dit licht relevant is.

Laten we kijken naar dit boek

Kader

In dit boek neemt de hoofdpersoon radicaal afscheid van de wereld, van zijn goedbetaalde baan, de materiële genoegens die hij zich ermee kon veroorloven en van zijn maîtresse. Hij verlaat ook zijn vrouw en gaat naar (Israël waar hij een boeteling wordt en leerling van een rebbe. Hij kleedt zich als Jood, doet de geboden, gaat naar synagoge en leerhuis, wordt een Jood en zweert de staat van goj af.

Ik lees dit boek niet zozeer als autobiografisch, want de strijd is in Singers leven volgens mij door blijven gaan, maar als een spiegel die hij zichzelf voorhoudt, de spiegel der wet om het zo te zeggen: zo zou het moeten zijn, dit zou ik moeten willen: en ik denk dat hij het ook wou, maar dat hij het niet deed of alleen tijdelijk deed en dan weer terugviel en het niet bestendigde. Daarom is de ik-persoon ook niet Singer zelf, maar iemand die aan de schrijver Singer, die hij in dit boek in Israël ontmoet, zijn verhaal van boete laat vertellen - een hele mooie distantie die Singer hier literair-technisch inbouwt.

Samenvatting van het boek

Oorspronkelijk in 1973 gepubliceerd in de *Forward*, Engelse uitgave van 1983. In nawoord distantieert Singer zich van Joseph Shapiro, zijn personage, en houdt vast aan zijn protestgeloof zoals dat in het essay *Rebellion and prayer, The True Protestor*, het protest van een trouw belijder) naar voren komt. Hij blijft zich verbijsteren over het kwaad en over Gods distantie.

Het is in de ik-vorm geschreven. De ik is bij de klaagmuur, Singer zelf. Een man komt op hem af en heet hem welkom, had hem verwacht: u bent een baal tsoeva, een boeteling, iemand die terugkeert naar Israël. Zijn lichaam is dan uit het huis der ballingschap. Nu zijn ziel nog, want ook Israël is een modern land. De hoofdpersoon verrelt zijn verhaal van boete en terugkeer aan de schrijver Singer die in het boek rondwandelt en alleen maar luistert naar het verhaal, zonder enig commentaar.

De eerste dag

Shapiro komt uit Polen ontvluchtte in 1939 het bombardement op Warschau en na de oorlog Stalin en ging naar Amerika met zijn communistische geliefde Celia. Het ging hen voor de wind en ze werden rijk. Hij krijgt een maîtresse, Liza, een vrouw die marihuana rookte en sociologie studeerde. Haar dochter leeft met een halve terrorist onder haar dak. Ze wordt zwanger en Joseph mag de abortus betalen. Bij een ruzie met haar moeder blijkt dat die twee minnaars heeft. Hij gaat weg en komt thuis erachter dat zijn vrouw het ook met een minnaar doet.

'Ik wist wat me te doen stond: een einde maken aan het soort leven dat ik leidde, voor eens en altijd al mijn banden met iedereen in mijn omgeving verbeken' (33). 'Ik haatte de moderne wereld en alles waar die voor stond - zijn barbarij, zijn losbandigheid, zijn oneerlijke rechtsstelsel, zijn oorlogen, zijn Hitlers, zijn Stalins' (35). Hij ziet iemand varkensvlees eten. 'Ik heb meer dan eens gedacht dat alle mensen wat de dieren betreft nazi's zijn' (38).

Zijn eerste besluit is geen vlees of vis meer te eten, niet meer te doden voor zijn eigen behoefte.

'Ik hield mezelf aanhoudend voor dat mij nog maar één weg openstond: terugkeren naar het jodendom, en niet zo maar tot een modern, arbitrair soort jodendom, maar tot het jodendom van mijn grootvaders en overgrootvaders' (41). Hij wordt op straat aangesproken door een Jood die een man zoekt om een minjan te kunnen vormen. Hij kwam binnen in een chassidische wereld. Hij bidt hier voor het eerst sinds lang weer.

Hij koopt Het pad der oprechten van Luzatto en De stem van Elia, een Comm van de Gaon van Wilna, die per blz. meer wijsheid bevatten dan complete psychoanalytische werken.

Een kwade Genius probeert hem van zijn weg af te halen.

Hij gaat naar Israël, in het vliegtuig verleidt een vrouw hem, hij geeft toe en is weer van zijn besluit af. Ze wisselt hem in voor een ander. Hij besluit om toch door te reizen.

De tweede dag

Hij komt aan in Tel Aviv en ontdekt dat het hier net zo werelds is als in Amerika. 'ze waren wereldser geworden dan de meeste werelden ... Zelfs als eer een God geweest was Die een Messias had kunnen zenden, dan waren er maar weinig voor wie Hij hem zenden kon ...' 99).

Hij komt in een kibboets en verbaast zich over de naïeve linkse idealen van de jongeren hier.

Hij droomt. 'Ik zag dronken Duitsers die joden folterden volgens alle mogelijke methoden uitgedacht door die 'eminente literator', de Markies de Sade, en meer van zulke groten - ieder van hen een integrerend onderdeel van de wereldse cultuur - Hitler en Stalin, Napoleon en Bismarck, alle hoeren, pooiers, pornografen, iedereen die bommen gooide, razzia's hield, hele volkeren naar Siberië of naar de gaskamers zond. Zelfs Al Capone en Jack the Ripper maakten deel uit van deze cultuur. Er loopt geen schurk rond of de professoren schrijven boeken over hem, doen onderzoek naar zijn psychische structuur, dragen talloze excuses aan voor zijn daden ...' (103/4).

Hij vertrekt per bus naar Jeruzalem. Hij gaat in de leer in het Zanzer studiehuis. 'We\studeerden omdat dat de reden was waarom de jood was geschapen' (107). Bij deze chassidiem telde materie niet, was er eerbied voor de wijsheid en de ouderdom in plaats van meewarig medelijden, is beschikking in plaats van toeval: ze ontvangen hem als een broeder, ook al vond hij het toeval dat hij hier langs kwam.

Al de helden van de literatuur zijn boeven of overspelers, Karenina, Bovary, Raskolnikov, Taras bulba, homerus, Goethe, Dante's Comedie. 'Alle wereldse kunst is niets anders dan boosheid en verwording' (115/6). Hij ontmoet hier Sara een vrome vrouw, en besluit haar, zodra hij gescheiden is van Celia te huwen en ze is tot de huidige dag zijn vrouw. NB: zelfde naam als in De slaaf. Ook nu houdt hij zijn vragen omtrent lijden en verkiezing der Joden.

Hij ontmoet opnieuw de vrouw uit het vliegtuig, het gaat bijna weer mis, ze ontkent ethiek/ God en Saphiro riposteert: dan mag Hitler ook wat hij wil. Zeldzame zin over christenen: als er geen zekerheid is dan hebben zij ook hun gelijk met idee dat NT hun bijbel is (141).

Hij wil God dienen en zelfs als god het kwaad zou willen dan dient Saphiro de afgod van het goede, de protest God.

Voorlezen

Slot, p. 150, voorlezen: 'Ik zie een bewust plan en een bedoeling achter alles wat er bestaat, in de mens en in de dieren zowel als in levenloze voorwerpen. Gods genade is dikwijls verborgen, maar Zijn onbegrensde wijsheid wordt door iedereen ingezien, zelfs als zij hem aanduiden als de natuur, de essentie, het absolute of hoe dan ook. Ik geloof in God, Zijn Voorzienigheid en 's mensen vrije wil. Ik heb de thora en zijn commentaren aanvaard omdat ik zeker weet dat er geen betere keuze bestaat. En dat geloof blijft nog voortdurend in mij groeien' (150).

Nabeschouwing

Ik ga er niet over oordelen, ik kijk zelf in de spiegel.

Het is de spiegel van hoe je staat als vreemdeling tegenover de wereld. Ieder heeft op zijn wijze dit gevecht te voeren. Singer in zijn wereld, ik in de mijne.

Conclusie

Om het met de Singers namen te zeggen:

Isaac dat is de drager van het lijden en van het offer omwille van de bijzonder plaats van het Joodse volk: Izaäk als de gestalte van het offer en van de strijd van de Jood om dat lot te kunnen en moeten torsen.

Hertz is de gestalte van het mystieke geloof des harten dat mededogen kent voor mens en dier. Gereformeerden mogen best eens in deze spiegel kijken: kennen wij de dieren nog, hoe gaan wij met hen om?

Bashevis dat is de gestalte van Batsheba, het gevecht met de eigen sensualiteit, met de wereld der genieting.

Singer dat is een Joodse naam die vooruitlopend op de toekomst als het Engelse woord voor 'zanger' gelijkkluidend is met de Joodse familienaam van de vader en grootvader. Hij is de zanger die het lied van de wandelende Jood zingt, de Homeros van de joodse Ilias. Hij zingt van het dubbele gevecht met de wereld en de synagoge dat op de bodem van zijn eigen hart zich afspeelt.

Ten diepste is dit het gevecht van de vreemdelingschap in de wereld. Hoe vreemd zijn gereformeerden eigenlijk in deze wereld. Is ze niette veel in materiële zin hun biotoop? Singer is dan de spiegel der vreemdelingschap:

Toen hij eenmaal oud geworden was en het in feite "gemaakt" had, bleef hij schrijven, dat deed hij in de ochtenden. In de middagen zwierf hij dan langs Upper Broadway. Hij at aan het eind van de middag een vegetarische maaltijd, hij voerde de vogels. Hij droeg altijd boeken bij zich, zeg maar de tien boeken die je meeneemt naar het onbewoonde eiland in de Stille Zuidzee waarmee ik begon. In zijn idioom: de boeken die je meeneemt als je moet vluchten omdat het opnieuw begint. Want dat liet hem nooit los, dat dat kon. Hij, die Nobelprijswinnaar was, droeg duizenden dollars in zijn zakken. 'It could happen again'.

'Isaac Bashevis Singer (1904 - 1991): het gevecht van de vreemdeling'
Lezing in het kader van het Studium Generale van Driestar Educatief over
Joodse literatuur,
op 7 november 2008, door Dr. Ewald Mackay (zie voor nadere informatie
ewaldmackay.nl)

Opening

Inleiding

- Waarom zoveel belangstelling binnen de christelijke wereld voor joodse literatuur?
- Vanavond een eerste verkenning: Isaac Bashevis Singer, 'het gevecht van de vreemdeling op aarde'

1. Singers gevecht in Polen

- 1904 nabij Warschau
- ouderlijk milieu
- orthodoxie, chassidisme, kabbala
- Singer als vreemdeling in synagoge en wereld
- Jiddisch/ schrijverschap
- 1935: emigratie naar Amerika, 1^e boek *Satan in Goray*
- *De Slaaf* (1962): kader; verhaal; nabeschouwing

(Pauze)

2. Singers gevecht in Amerika

- aankomst in Amerika
- strijd van overleven
- schrijverschap via de Daily Jewish Forward
- de grote vragen omtrent God en wereld
- gevecht met de wereld
- *De boeteling* (1983): kader; verhaal; nabeschouwing

Conclusie

- de namen
- spiegel

Literatuur:

Van Singer (selectie van de Engelstalige publicaties):

- *Satan in Goray*, 1955
- *De duivelskunstenaar van Lublin*, 1960
- *De Spinoza van Warschau*, 1966 (Ned.)
- *Vijanden*
- *De slaaf* (1962)
- *De boeteling* (1983)
- Verder diverse kinderverhalen, toneelstukken en herinneringen

Over I. Singer

- M. Allentuck (ed.), *The achievements of Isac Bashevis Singer*, 1969
- I.H. Buche, *Singer and the Eternal Past*, 1968
- Janet Hadda, *Isaac bashevis Singer: A Life*, Oxford
- B. Voorsluit (red.), *Joods Amerikaanse literatuur*, Amsterdam 1994
- Talloze sites op internet onder de naam 'Isac Singer'